

सर्वोच्च अदालत संयुक्त इजलास
माननीय न्यायाधीश श्री गिरीश चन्द्र लाल
माननीय न्यायाधीश श्री ज्ञानेन्द्रबहादुर कार्की

फैसला

०६९-RC-०११९

मुद्दा : कर्तव्य ज्ञान ।

पासाङ्ग वाङ्दी तामाङ्गको जाहेरीले नेपाल सरकार.....१ वादी

विरुद्ध

रसुवा जिल्ला चिलिमे गा.वि.स. वडा नं.४ बस्ने साम्बा तामाङ्ग.....१ प्रतिवादी

शुरु तहमा फैसला गर्ने :- श्री मोहनकृष्ण खनाल

रसुवा जिल्ला अदालत ।

पुनरावेदन तहमा फैसला गर्ने :- श्री सुरेन्द्रवीर सिंह वस्न्यात

श्री विष्णुदेव पौडेल

पुनरावेदन अदालत पाटन ।

न्याय प्रशासन ऐन, २०४८ को दफा १० बमोजिम साधक जाहेर भई पेश भएको प्रस्तुत मुद्दाको तथ्य एवं ठहर यसप्रकार रहेको छ :-

मिति २०६३।०६।०८ गते रसुवा जिल्ला चिलिमे गा.वि.स. वडा नं ४ बस्ने मेरो दाई सिङ्गमार तामाङ्ग आफ्नो वगालको भेडा बाखा हराएको हुँदा सिन्दु जंगलमा खोज्न गएकोमा साँझ सम्म पनि घर फर्कि नआएपछि गाउँलेहरू साथमा लिई खोज्न जाँदा भोलिपल्ट बिहान ८ बजे जंगलमा अचेत घाइते अवस्थामा फेला परी उपचार गराउन भनी रसुवा अस्पतालमा ल्याए पश्चात घाइते मिङ्गमारदोर्जे तामाङ्गले आफुलाई भेडाबाखाको विषय भिकी कुटपीट गरी भिरबाट लडाई ठूलो ढुंगा टिपी मलाई हिकोई ढाली दिएको हो

भनी रसुवा जिल्ला चिलिमे गा.वि.स.वडा न.६ वस्ने नोर्चे तामाङ्ग समेतलाई भनेका थिए । निजको जिल्ला अस्पताल रसुवामा उपचार हुन नसकी वीर अस्पताल काठमाण्डौ लगिएकोमा उपचार हुन नसक्ने भनी जवाफ दिएकोले घरमा ल्याउँदा मिति २०६३।१।१ गते निज घाइतेको मृत्यु भएको हुँदा आवश्यक कारवाही गरी पाउँ भन्ने व्यहोराको पासाड वाडदी तामाङ्गको जाहेरी दरखास्त ।

जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय, रसुवा धुन्चेको मिति २०६३।६।२४ गतेको पत्रबाट मिङमार दोर्जे तामाङ्गलाई कुटपीटको कारणले गर्दा दायाँतर्फ पक्षघात भएको भन्ने घाउँ जाँच केश फाराम ।

रसुवा जिल्ला चिलिमे गा.वि.स.वडा न.४ स्थित सिन्दुरे खर्कको पूर्वमा तातोपानीको पारीगाउँ, पश्चिममा माङ्गताङ्ग जंगल, उत्तरमा सोही भिर र दक्षिणमा टांसी छेलिङ्ग गुम्बा यति ४ किल्ला भित्र भेडाको विषयलाई लिएर भै भगडा गरी कुटपीट समेत गरी घाइते तुल्याई सिन्दुरखर्क भन्ने भिरबाट खसाली अचेत अवस्थामा छाडिएको भन्ने घटनास्थल मुचुल्का ।

रसुवा जिल्ला चिलिमे गा.वि.स. ४ स्थित पूर्वमा तातोपानीको पारीगाउँ, पश्चिममा माङ्गताङ्ग जंगल, उत्तरमा साङ्गेन हिमाल तथा दक्षिणमा टांसीक्षेलिङ्ग गुम्बा यति ४ किल्लाभित्र मिति २०६३ साल कार्तिकमा निज मृतक मिङमार पहिले देखि नै घाइते अवस्थामा रहेकोले निजको सोही कारणले मिति २०६३।१।१ गते विहान ८ वजे मृत्यु भएको भन्ने घटनास्थल तथा लासजाँच प्रकृती मुचुल्का ।

जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय रसुवा धुन्चेको मिति २०६३।१।१७ गतेको मिङमार दोर्जे तामाङ्गलाई कुटपीटको कारणले गर्दा दायाँतर्फ पक्षघात भई निजको मृत्यु भएको भन्ने शव परिक्षण प्रतिवेदन ।

मिति २०६३।६।८ गते मिङमार दोर्जेले आफ्नो अपुग भेडा बाखा खोज्न जाँदा हाल सम्मपनि फर्कि नआएको कारण निजलाई खोज्दै जाँदा सिन्दुरखर्क जंगलको नजिक भिरमा म लगायत गाउँलेहरूले घाइते अवस्थामा फेलापारी बोकेर घरमा ल्याएका हुँ । सो पश्चात निज मिङमारदोर्जे तामाङ्गसँग सोधपुछ गर्दा ऐ.ऐ. वस्ने साम्बा तामाङ्गले कुटपीट गरेको कारणबाट मृत्यु भएको हो भनि भनेका हुँन भन्ने बुझिएका मानिस उर लामा तामाङ्गले प्रहरीमा गरी दिएको कागज ।

मिति २०६३।०६।०८ गते म आफ्नै घरमा बसी रहेको थिए । मेरो श्रीमानलाई कुटपीट गरी घाइते भएको छ भन्ने कुरा मैले आफ्नै देवर लाप्पा तामाङ्गबाट थाहा पाई गाउँलेहरू र म समेत भई हेर्न जाँदा उक्त घटनास्थलमा फेला पारी उपचारको लागि घर तर्फ ल्याउदा घाइते श्रीमानलाई कस्ले यस्तो गरेको

भनि सोध्दा साम्बा तामाङ्गले कुटपीट गरेको हो भनेको हुँदा निज साम्बा तामाङ्गले नै मेरो श्रीमानलाई कुटपीट गरेको हो भन्ने मृतककी श्रीमतीले प्रहरीमा गरी दिएको कागज ।

मिति २०६३।६।८ गते मृतकको मृत्यु भएको भन्ने कुरा गाउँघरमा हल्ला भएपछि सुनेको हुँ । निज साम्बा र मेरो दाजु बीच पहिले देखिनै रिसइवी भएकोले भै भगडा हुने गर्दथ्यो । निज साम्बाले मेरो विरुद्ध कसैले प्रहरीमा उजुर गरे त्यसलाई मारी दिन्छु भनी भनेको हुँदा निज मिङ्गमार दोर्जेको मृत्यु निजकै कर्तव्यबाट भएको हो भन्ने बुझिएका मानिस सेल्लार तामाङ्ग, कामिदोर्जे तामाङ्ग, नोचेल तामाङ्ग समेतले प्रहरीमा गरेको छुट्टाछुट्टै कागज ।

मिति २०६३।६।८ गते भेडाबाखाको विषयलाई लिएर हामी दुई बीच सामान्य वादविवाद भए पश्चात मैले मिङ्गमारदोर्जे तामाङ्गलाई सिन्दुरखर्क भन्ने भिरबाट धकेली लडाई दिएको हुँ । मैले धकेली भिरबाट लडाई दिएको कारणबाट नै निजको मृत्यु भएको हो । तत् पश्चात म आफ्नो गाउँ घर छाडी बिगत केहि समयदेखि ससुराली गई लुकिछिपी बसेको हुँ । सोही क्रममा मिति २०६३।७।२३ गते प्रहरीले पक्राउ गर्न खोज्दा मैले प्रहरी टोलीलाई खुकुरी प्रहार गरी भाग्न खोज्दा प्रहरीले नियन्त्रणमा लिई अनुसन्धानको लागि हिरासतमा रोखेको हो भन्ने प्र.साम्बा तामाङ्गले प्रहरीमा गरेको वयान ।

आफ्नो बगालको भेडा बाखा खोज्न मिति २०६३।६।८ गते गएका मिङ्गमार फर्कि नआएपछि खोज्न जाँदा भोलीपल्ट सिन्दुरेखर्कको भिरमा अचेत अवस्थामा फेलापारी ल्याएको र निजलाई रसुवा जिल्ला अस्पतालमा मिति २०६३।६।१५ मा उपचार गराउदा प्रतिवादी साम्बा लामाले भेडाबाखाको निहुँ भिकी भै भगडा गरी भिरबाट लडाई ठुलो ढुङ्गा प्रहार गरी ढाली दिएको भनी निज मृतकले आफ्नै गाउँले नोर्चे तामाङ्ग र नाका भालेसंग भनेको र भेडा बाखाको सम्बन्धमा प्रतिवादी साम्बा तामाङ्गसंग पुरानो इवी समेत रहेको भन्ने जाहेरी दरखास्त भई प्रतिवादीले अधिकार प्राप्त अधिकारी समक्ष साविती वयान गरेको, मौकामा कागज गर्ने व्यक्तिहरुको भनाई एवं निजहरुले अदालतमा गरी दिएको वकपत्र, घटनास्थल विवरण एवं लाश जाँच प्रकृति मुचुल्का समेतका संलग्न प्रमाणबाट भेडाबाखाको विषयमा पहिला भएको भगडाको कारण पुनः भगडा गरी मिङ्गमारदोर्जे तामाङ्गलाई प्रतिवादी साम्बा तामाङ्गले कुटपीट गरी भिरबाट खसाली दिँदा घाइते भएको पिडाबाट मिति २०६३।९।१ गते मिङ्गमारको मृत्यु भएकोले कर्तव्य गरी मारेको तथ्य स्पष्ट देखिँदा प्रतिवादी साम्बा तामाङ्गलाई मुलुकी ऐन ज्यान सम्बन्धी महलको १३(३) नं. बमोजिम सजाय गरी पाउँ भन्ने अभियोग मागदावी ।

मृतक मिङ्गमारदोर्जे तामाङ्ग भेडाबाखा खोज्न खर्क तर्फ जाँदा म प्रतिवादी बीच बाटामा भगडा भै धकेला धकेल हुँदा मृतक काका सिन्दुरे खर्कको भिरबाट खसे । म लुकी हिड्कोमा ८० दिनपछि मृत्यु भएको हो । के कारणले मृत्यु भयो खुलाउन सकिदैन । म लुकीछिपी हिडेकोमा पक्राउ गर्न मेरो घट्टरमा राती ३-४ वजे प्रहरी आएकोमा प्रहरी हो भन्ने कुरा थाहा नपाएर आफ्नो सुरक्षाको लागि हतियार प्रयोग गरेको हो । मृतक काका मिङ्गमार दोर्जे तामाङ्गलाई मार्ने मनसाय योजना केही नभएको रक्सी खाएको अवस्थामा दुर्घटना भएको हुँदा सजाय हुनु पर्ने होइन, अभियोग दावीबाट सफाई पाउँ भनि प्रतिवादी साम्बा तामाङ्गले शुरु अदालतमा गरेको वयान ।

भेडाबाखाको विषयमा विवाद हुँदा प्रतिवादी साम्बा तामाङ्गले मृतकलाई मार्छु भनेको मृतकको श्रीमतीले सुन्नु भई मलाई सुनाएको र त्यसको ७ दिन पछि मिङ्गमार दोर्जे तामाङ्ग हराई खोज्दा सिन्धुरखर्क भीरमा भेटिएको हो भन्ने जाहेरवाला पासाङ्ग वाङ्गदी तामाङ्गले अदालतमा गरेको वकपत्र ।

भेडाबाखा खोज्न गएको मिङ्गमार दोर्जे लामा हराएकाले खोज्न जानु पर्यो भन्दा खोज्न जाँदा बाटामा निज मिङ्गमारलाई ल्याएको देखेर फर्किए । निज मृतक र प्रतिवादी साम्बा तामाङ्ग बीच भेडाको बारेमा अगाडी देखि विवाद परी रहेकोमा मिङ्गमारलाई प्रतिवादी साम्बा तामाङ्गले घचेटी भिरबाट लडाई दिएको हो भन्ने कुरा थाहा पाएको हुँ ज्यान मारेकोमा सजाय हुनुपर्छ भन्ने जाहेरवालाको साक्षी उर् लामाले अदालतमा गरेको वकपत्र ।

भेडाबाखाको विवादको कारण प्रतिवादी साम्बा तामाङ्गले मृतक मिङ्गमार दोर्जे तामाङ्गलाई भिरबाट घचेटीदिएको हो भन्ने मृतक मिङ्गमारको श्रीमतीले भनेको सुनेर थाहा पाएको हो भन्ने जाहेरवालाको साक्षी सेल्मार तामाङ्गले अदालतमा गरेको वकपत्र ।

म घट्टामा बसी रहेको बेला प्रतिवादी साम्बा तामाङ्ग आएर एक पटक मिङ्गमार दोर्जेलाई हेर्न जाउ मिङ्गमार दोर्जे तामाङ्ग मरेमा म पनि मरे सरह हुन्छ भनेर रु ६००१ दिएर हेर्न पठाएकोमा गोल्जुङ्ग सम्म आएर पासाङ्ग वाङ्गदीलाई फोन गरेर सोद्धा बोल्न सक्दैन भनी भनेपछि म फर्केर आएपछि पैसा उसैलाई फिर्ता दिए । मिङ्गमारलाई प्रतिवादी साम्बाले लडायो भनेकाले उसैले लडायो भन्ने अनुमान गरेको हो भन्ने जाहेरवालाको साक्षी सानोकामी तामाङ्गले अदालतमा गरेको वकपत्र ।

उक्त वारदात हुँदा काठमाण्डौमा थिए । गाउलेहरूले प्रतिवादी साम्बाले मृतक मिङ्गमारलाई घचेटी भिरवाट लडाई दिएको भनेकाले मैले घटनाका वारेमा थाहा पाएको हुँ । लडाउनु पर्ने कारण मलाई थाहा छैन भनी जाहेरवालाका साक्षी कामदोर्जे तामाङ्गले अदालतमा गरेको वकपत्र ।

म विरामी भेट्न जाँदा प्रतिवादी साम्बाको कुरा गर्दा आँखा हेर्ने र हात चलाउने गरेकोले विरामीको अवस्थाले गर्दा यो घटनामा साम्बा तामाङ्गको संलग्नता छ भन्ने अनुमान गरेको हो । सबै गाउलेहरूले साम्बाले घचेटी दिएको हुन् भनेकाले मैले पनि भनेको हुँ भनी जाहेरवालाका साक्षी नोर्चेल तामाङ्गले अदालतमा गरेको वकपत्र ।

मिङ्गमार र आफू विच धकेलाधकेल हुँदा काका सिधुरेखर्क भिरवाट खसेको र सोहि चोट पिडाबाट ८० दिन पछि मृत्यू भएको भनी साविती वयान गरेको, मृतकको मृत्यु हुन अघि भएको घाँ जाँच केश फारमबाट कुटपिट भएको भन्ने देखिएको र मौकामा कागज गर्ने नोर्चेल तामाङ्गले मृतकले अस्पतालमा प्रतिवादी साम्बा तामाङ्गले आफूलाई कुटपीट गरेको भनि इसारा गरेको व्यहोरा खुलाई दिएको समेत बाट प्रतिवादीको सावितीलाई पुष्टी गरिरहेको अवस्था हुँदा प्रतिवादी साम्बा तामाङ्गलाई अभियोग दावी बमोजिम मुलुकी ऐन, ज्ञान सम्बन्धी महलको १३(३)नं. बमोजिम सर्वस्व सहित जन्मकैद हुने ठहर्छ, साथै प्रतिवादीलाई सर्वस्वसहित जन्मकैदको सजाय गर्दा चर्को पर्ने देखिएकोले निजलाई ८ वर्ष कैदको सजाय तोक्न मुनासिव देखिएकोले सोही अनुसार हुन अ.व.१८८ नं. बमोजिम यो राय पेश गरेको रसुवा जिल्ला अदालतको मिति २०६६।११।१८ को फैसला ।

यसमा प्रतिवादी साम्बा तामाङ्गले अनुसन्धान अधिकारी समक्षको वयानलाई स्वीकार गर्दै काका मिङ्गमार र आफू विच धकेलाधकेल हुँदा काका सिधुरेखर्क भिरवाट खसेको र सोहि चोट पिडाबाट ८० दिन पछि मृत्यू भएको भनी साविती वयान गरेको देखिन्छ । मृतकको मृत्यु हुन अगाडि भएको घा-जाँच केश फारमबाट कुटपिट भएको भन्ने देखिएको र मौकामा कागज गर्ने नोर्चेल तामाङ्गले मृतकले अस्पतालमा प्रतिवादी साम्बा तामाङ्गले आफूलाई कुटपीट गरेको भनि इसारा गरेको व्यहोरा खुलाई दिएको समेत बाट प्रतिवादीको सावितीलाई पुष्टी गरिरहेको अवस्था हुँदा अभियोग दावी बमोजिम ज्ञान सम्बन्धी महलको १३(३)नं. बमोजिम सर्वस्व सहित जन्मकैद गर्ने गरेको रसुवा जिल्ला अदालतको फैसला सदर गरि अ.व.१८८ नं. बमोजिम ८ वर्ष मात्रकैद गर्ने गरेको राय समेत सदर गरि मिति २०६९।११।१५ मा पुनरावदेन अदालत पाटनबाट भएको फैसला ।

नियम बमोजिम पेशी सूचीमा चढी साधकको रोहमा पेश हुन आएको प्रस्तुत मुद्दाको शुरु तथा पुनरावेदन मिसिल समेत अध्ययन गरि हेर्दा प्रतिवादी साम्बा तामाङलाई मुलुकी ऐन ज्यान सम्बन्धी महलको १३(३) नं. बमोजिम सर्वस्वसहित जन्मकैद गरेको पुनरावेदन अदालत पाटनको साधक जाहेरी फैसला मिले नमिलेको के रहेछ, सोही सम्बन्धमा निर्णय दिनुपर्ने देखियो ।

निर्णयतर्फ विचार गर्दा यसमा भेडाबाखाको विषयमा रिसइवी लिई प्रतिवादी साम्बा तामाङ र मृतक विच धकेलाधकेल हुँदा मृतक मिङ्मा तामाङ भिरबाट लडेको र उपचारको क्रममा निज भिडमार तामाङको मृत्यु भएको हुँदा प्रतिवादीलाई मुलुकी ऐन ज्यान सम्बन्धी महलको १३(३) नं. बमोजिम सर्वस्व सहित जन्मकैदको सजायको माँग दावी लिई अभियोग पत्र दायर भएकोमा मृतक मिङ्मार तामाङ र प्रतिवादी समेतले संगसंगै रक्सी खाएको र सिन्दुरेखर्कमा धकेलाधकेल हुँदा मृतक भिरबाट खसेको हो । सोहि चोट पिडाबाट ८० दिन पछि निजको मृत्यु भएको हो भनि अधिकार प्राप्त अधिकारीसमक्ष प्रतिवादीले आफ्नो वयानमा लेखाई दिएको देखिन्छ ।

मृतकले मर्नुभन्दा अघि नोर्चेल तामाङ समेतसंग इसारा गरी आफूलाई यी प्रतिवादीले भिरबाट घचेटी ढुङ्गाले हानेको भनी बताएको र सो तथ्यलाई नोर्चेल तामाङको कागजबाट पुष्टी भै रहेको देखिन्छ । मृतकको मृत्यु हुनुभन्दा अघि गरिएको घा-जाँच केश फारमबाट निजको शरीरमा चोट पटक रहेको भन्ने देखिएको र उक्त चोट आफूले प्रतिवादीलाई भिरबाट धकेल्दा लडेर लागेको हो भनि प्रतिवादीको साबिति समेतबाट पुष्टी भै रहेको पाइन्छ । यसरी यी प्रतिवादी उपर किटानी जाहेरी परेको, मौकामा कागज गर्ने व्यक्तिहरुले पनि किटानी साथ यी प्रतिवादी उपर पोल गरी कागज गरी दिएको र सो कागजलाई प्रतिवादीको अनुसन्धानको क्रममा भएको साबिति समेतबाट पुष्टी भै रहेको देखिँदा प्रतिवादी साम्बा तामाङले कुटपीट गरी भिरबाट धकेलिदिएको कारण मृतक मिङ्मार दोर्जे तामाङको मृत्यु भएको तथ्य मिसिल संलग्न कागजातहरुबाट पुष्टी भईरहेकोले निजलाई मुलुकी ऐन ज्यान सम्बन्धी महलको १३(३) नं. बमोजिम सर्वस्व सहित जन्मकैद गरेको शुरु रसुवा जिल्ला अदालतको फैसला सदर गरेको पुनरावेदन अदालत पाटनको मिति २०६९।११।१५ को फैसला मिलेकै देखिँदा साधक सदर हुने ठहर्छ ।

शुरु तथा पुनरावेदन अदालतले अ.व. १८८ नं. बमोजिम राय व्यक्त गरे तर्फ विचार गर्दा मृतक र यी प्रतिवादी काका भतिजा नाताका व्यक्ति रहेको, ज्यान मार्नु पर्ने सम्मको पूर्व इवी र कारण नदेखिएको, जोखिमी हतियार प्रयोग भएको पनि नदेखिएको, मादक पदार्थ सेवन गरी भगडा भै वारदात घटेको,

अनुसन्धान हुँदा प्रहरी समक्षको वयानमा प्रतिवादी साबित भै न्यायिक प्रकृतिलाई सहयोग पुर्याएको र वारदातको ८० दिन पछि मात्र मृतकको मृत्यु भएको अवस्था समेतबाट प्रतिवादीलाई सर्वस्व सहित जन्मकैद गर्दा चर्को पर्ने देखिँदा निज प्रतिवादी साम्बा तामाङ्गलाई शुरू जिल्ला अदालतले ८ वर्ष मात्र कैद हुने ठहर गरेको रायको हकमा वारदातको प्रकृतिलाई हेर्दा धकेला धकेल र ठुङ्गा समेतले कुटपिट भएको कारणले मृतकको मृत्यु भएको देखिँदा उक्त सजाय नमिलि कैद वर्ष दश गर्दा उपयुक्त हुने देखिएकोले कैद वर्ष १० हुने ठहर्छ । अरूमा तपसिल बमोजिम गर्नु ।

तपसिल

माथि इन्साफ खण्डमा लेखिए बमोजिम प्रतिवादी साम्बा तामाङ्गलाई मुलुकी ऐन ज्यान सम्बन्धी महलको १३(३) नं बमोजिम सर्वस्व सहित जन्मकैद हुने ठहरी अ.व. १८८ नं. अनुसार निजलाई १० वर्ष कैद हुने ठहरेकोले सोहि बमोजिम लगत कसी असूल गर्न शुरू रसुवा जिल्ला अदालतमा लगत दिनु १
दायरीको लगत कट्टा गरी मिसिल नियमानुसार गरी अभिलेख शाखामा बुझाई दिनु.....२

न्यायाधीश

उक्त रायमा सहमत छु ।

न्यायाधीश

शाखा अधिकृत :- तीर्थ भट्टराई

कम्प्यूटर गर्ने :- विश्वराज पोखरेल

इति सम्वत २०७० साल फाल्गुण ०९ गते रोज ६ शुभम.....